

פרוטוקול מס' 323

מישיבת ועדת העבודה ביום ב' ב' בסיון תשל"ו, 31 במאי 1976, בשעה 10.00

נ כ ח ו:

י. דרניצקי (יודין) - מ"מ היו"ר
מ. גז
פ. גרופר
ל. דיציאן
מ. דרובלס
מ. כהן

חברי הוועדה:

פרופ' דוטטובסקי
א. אדם
ג. גוריני
א. הורביץ
י. ועדיה
א. טל
י. יעקב
י. קלע
ד. קנטרוביץ
ש. רייכמן
י. שטיין
ש. שנהב

- מדען ראשי, מערכת הבטחון
- משרד הבריאות
- הסוכנות היהודית
- משרד הקליטה
- משרד החקלאות
- המועצה הלאומית למחקר ופיתוח
- משרד המסחר והתעשייה
- משרד התקשורת
- המפקח על מטבע חוץ
- משרד התחבורה
- אגף מטבע חוץ
- המרכז לקליטה במדע

מוזמנים:

מ. משולם

מזכיר הוועדה:

מ. הלנברג

רשמה:

העסקת מדענים עולים.

סדר היום:

- 1820 -

(16-6-76 ביום 16-6-76)

אני פותח את הישיבה.
יושבת ראש ועדת העבודה ביקשה ממני

מ"מ היו"ר י. דרניצקי (יודין):

למלא את מקומה בישיבה זו.

העסקת מדענים עולים

אנחנו דנים בהעסקת מדענים עולים.
נושא זה מתקשר בבעיות שונות כגון:
ייבוא ידע וייצוא ידע, הכל במגמה של העסקת מדענים עולים.

מ"מ היו"ר י. דרניצקי (יודין):

בישיבה הראשונה בנושא זה, אשר התקיימה לפני מספר שבועות, נתגלתה תמונה מדאיגה - של עליית מאות מדענים, מארצות שונות, ובראש ובראשונה, אם מדברים על מספרים, מברית-המועצות, שחלק גדול מהם אינם יכולים למצוא תעסוקת קבע, דבר אשר יוצר משבר אישי ודבר אשר גרם במקרים לא מעטים לירידה מן הארץ. מצב זה גרם במקרים רבים לאבטלה של מדענים, אשר שלחו מכחבים לברית-המועצות, לידידים, לחברים ולבני משפחה, ואין ספק שיש בכך השפעה הרסנית על מוראל אלה אשר מתכוונים או התכוונו לעלות. הדברים האלה בדוקים. יש לנו חומר עובדתי ועדויות ממקור ראשון.

ואחרון אחרון, ולא פחות חשוב: תופעה זו של משבר בקליטת מדענים מברית-המועצות איננה מתיישבת עם כל מה שאמרנו על הצורך לפתח ולטפח פוטנציאל מדעי וטכנולוגי במדינת-ישראל, במבט על פיתוח המדינה לטווח קצר ולטווח ארוך.

אנחנו ממשיכים בדיון. הזמנו נציגים של גורמים שונים, כדי להמשיך בבירור ולנסות לחתור למסקנות שנוכל להציען לכנסת ולממשלה במגמה לשנות את המצב.

פרופ' דוסטרובסקי:
הוזמנתי לישיבה זו כדי לייצג את מערכת הבטחון, כי אני המדען הראשי שלה, ומפני שעד לפני זמן לא רב הייתי נשיא מכון וייצמן.

לדעתי, אי-אפשר להציג את השאלה בצורה פשטנית כשאלה של טיפול במדענים עולים, אלא השאלה היא מה קורה עם מדענים בכלל, כי השאלה אשר הוצגה על-ידי יושב-ראש הישיבה לגבי מדענים עולים קיימת גם לגבי מדענים לידי הארץ. אנחנו עדים למצב של חוסר תעסוקה בשטחים רחבים ויש הכרח לדבר גם על השטחים האלה. זאת אומרת, אי-אפשר להפריד את המדענים העולים משאר המדענים. בשטחים שונים קיימת בעיה חמורה ביותר ואנחנו עדים לתופעה מדאיגה לא פחות מזו שעולים לא נקלטים, כוונתי לעובדה שאנשים יורדים. אני מכיר מקרים רבים של אנשים טובים, אשר יורדים מן הארץ מפני שאינם יכולים להיקלט בה.

היושב-ראש ציין שקיימת מדיניות, באיזה שהוא מקום, של עידוד לפיתוח טכנולוגי אבל מצד שני נעשים מעשים בכיוון הפוך. אנחנו עדים לכך שמערכת המחקר, בהרבה שטחים, לא רק שאיננה מרחבת אלא היא הולכת ומצטמצמת. אם ארצה לפרט ולדיין יהיה עלי לומר שיש שטחים שבהם יש מחסור ויש שטחים שבהם אפשר לקלוט אנשים. לכן אולי לא נכון לדבר כאן בצורה כוללנית אלא צריך לפרט.

אם אתייחס למשרד הבטחון, הבעיה הנדונה כמעט ואיננה קיימת אצלנו. משרד הבטחון איננו מעסיק עולים במערכת המחקר שלו, בעיקר כאשר מדובר על עולים מברית המועצות והם צריכים לשהות בארץ זמן ממושך למדי עד שיוכלו להיקלט במערכת. זה נכון במידה מסויימת גם לגבי התעשיות העובדות עם מערכת הבטחון. בשטחים בלתי מסווגים הבעיה פחות חמורה.

פרופ' דוסטרובסקי:

אני מבין שהשאלה המעסיקה היא: האם נכון שמזמינים בחוץ-לארץ מחקר שאפשר לעשותו בארץ. אם מדובר על מערכת הבטחון - זה לא נכון. בעבר היו אמנם כמה מקרים, ואולי יהיו מקרים מיוחדים כאלה בעתיד, אבל בדרך-כלל המצב איננו כך. אין פרניקטים למחקר פיתוח, שאפשר לעשות בארץ, הנעשים בחוץ-לארץ.

מ"מ היו"ר י. דרניצקי (יודין): כשאתה מדבר על מחקרים שאפשר לעשות בארץ,

האם פירוש הדבר שאתם מגיעים למסקנה שיש

מחקרים שאי-אפשר לעשותם בארץ?

פרופ' דוסטרובסקי:

באופן תיאורטי יתכן שיש מחקר שאי-אפשר לעשותו בארץ. אני מניח זאת בבהנחה

היפוטטית, כי השנה אין מקרה כזה.

אשר למצב המחקר בכלל. אנחנו עדים לחופעה

של הקטנת ההיקף בגלל אילוצים תקציביים. למעשה, מערכת הבטחון והרבה מהמרכיבים שלה פולטת אנשים. שמעתם בוודאי על התעשייה האווירית. מדובר על מאות אנשים. אותה בעיה קיימת גם בענפים אחרים של מערכת הבטחון, שהאילוצים התקציביים מעמידים את רוב מוסדות המחקר במצב קשה. עם כל זאת אני מבקש לציין שתמיד יש מקום לאנשים טובים מאד, אפילו כאשר מקצצים. דבר זה נכון גם לגבי מערכת הבטחון וגם לגבי מכוון וייצמן. אם יש איש טוב מאד, עושים "שמיניות באוויר" ולוקחים אותו, אפילו על-חשבון אחרים. מספר המקרים מסוג זה איננו גדול. אבל לגבי "המוני" העולים, שלא כולם משתייכים לקטיגוריה זו של "סופר-מאנים", לא נעשים מאמצים כאלה.

למעשה, יכולתי לסיים כאן את דברי, לאחר

ציינתי שהבעיה הנדונה איננה קיימת במשרד הבטחון, אבל מכיוון שהמטרה היא לברר את השאלה אני מוצא לנכון לציין שרמתם של העולים מברית-המנועצות נופלת מהרמה של האנשים שלנו ושל אנשים מארצות-הברית, והם צריכים להתמודד עם המצב הזה. לדעתי, הם מקבלים טיפול מיוחד. מהנסיון שלי אני יכול לומר שעולים אשר באו מארצות הגוש המזרחי מקבלים העדפה מסויימת, דירוג יותר גבוה, תנאים יותר טובים, זכויות ואף על פי כן הם עומדים בתחרות קשה מאד, פרט לנושאים ספציפיים.

לגבי העולים מהגוש המזרחי קיימת בעיה

של הסבה. ברובם חייבים לעבור הסבה מסויימת, כי שיטת החינוך שלהם שונה משלנו ומשל האמריקאים. בגוש הסובייטי - החינוך הניתן הוא צר מאד ועמוק מאד. אנשים המגיעים משם יכולים לתפקד במסגרת ובמשבצת מוגדרת מאד, לא כמו אנשים שלנו או אלה מארצות המערב, אשר מגלים גמישות המאפשרת להם לעבור מנושא לנושא. יתר על כן, העולים מברית-המועצות צריכים ללמוד לא רק עברית אלא גם אנגלית כדי שיהיו מסוגלים לקרוא ספרות מקצועית המצוייה בארץ. כפי שאמרתי, עולים אלה, ואני אומר את הדברים מתוך נסיון, קיבלו טיפול לפני משורת הדין, אלא שלא היה בכך די.

אני מבקש לחזור ולהדגיש, שאי-אפשר

לטפל בשאלה של עולים מרוסיה בלי לראות את התמונה כולה, שהיא עגומה למדי. מכל מקום, הבעיה איננה קיימת במערכת הבטחון מפני שמערכת הבטחון, כללל, איננה מעסיקה עולים כאלה.

מ"מ היו"ר י. דרניצקי (יודין): אני מבקש להציג שאלת ביניים כדי שהמשתתפים

בדיון יקבעו עמדה כלפיה. היתה לי הזדמנות

לשוחח עם כמה מדענים מברית-המועצות. הם מתקוממים נגד הגישה הקובעת מראש שרמת המדענים מברית-המועצות נמוכה מזו של המדענים מישראל או מארצות המערב. הם מוכנים לקבל את ההנחה שיש שוני אבל לא רק שהם מסתייגים מגישה כוללנית הקובעת שרמתם נמוכה יותר אלא הם גם מזהירים שאם מדינת-ישראל תגבש את העמדה הזאת היא תצטרך לשלם ביותר מכיוון שלא תעמוד בפני המציאות.

היו"ר י. דרניצקי (יודין):
 הם מציינים שהעליה מברית-המועצות מביאה לא רק את הצמרת ולא רק אנשי ליגה א' אבל אין להסיק מכך מסקנה לגבי העליה מברית-המועצות ולא לגבי מדענים עולים בכלל. לטענתם, אנחנו מקפחים את עצמנו אם אנחנו נוקטים בגישה כזו.

אינני מקבל על עצמי לנקוט עמדה בנקודה זו. אני מביא את מה ששמעתי בהזדמנויות שונות. אני יודע את השפה הרוסית ולכן יש לי קונטקט ישיר יותר עם העולים מרוסיה.

א. טל:
 השוואה כזו בין המערך הטכנולוגי-מדעי של הבאים מרוסיה לבין אלה מן המערך, תוך ציון שקיימת רמה נמוכה בקרב אלה המגיעים. מן המזרח - היא שטות. נכון שיש מקרים שמדענים מברית-המועצות הם בעלי הכשרה פחות מתאימה מזו שמוצאים בעולם המערבי, אבל לא מקובל לחשוב ולא נכון לחשוב שבאופן כללי יש עדיפות לאנשים אשר הוכשרו בעולם המערבי לעומת אלה שקיבלו את הכשרתם בגוש המזרחי. לדעתי, מסוכן לחשוב כך ולא נכון לחשוב כך. מכל מקום, כשם שיש מקרים שבהם מצטיינים אנשים מן המזרח, בעיקר במתמטיקה, יש דוגמאות שעולים מן המזרח הוכיחו הצטיינות על פני אלה שלמדו בארץ או הגיעו אלינו מן המערב, בשטחים שונים וכפי שציינתי לפני דקה, הדבר בלט בעיקר במתמטיקה.

במסגרת הממשלה פועלת וצדה לענייני מדענים והנושא של קליטה מדענים יהיה נדון במסגרת הוועדה הזאת. הוועדה מתכנסת לענין זה מחר והישיבה כאן היום מקדימה אותנו, כי אילו הייתה מתקיימת לאחר ישיבת הוועדה שבמשרד ראש הממשלה יכול הייתי לומר דברים יותר מוגדרים. לכן, מה שאומר עכשיו הם דברים על דעתי בלבד.

אני סבור שפרופסור דוסטרובסקי צודק בטענה הבסיסית, שאין שאלה של קליטת אנשים בודדים אלא שאלה של המערך המדעי-טכנולוגי במדינת ישראל, והקליטה תלויה בהתפתחות שלו. לכן צריך להתייחס לדברים כאל שאלה אחת, כי אלה שני צדדים של אותה מטבע. מתוך גישה זו צריך לראות את התמונה של המערכת הכללית, כדי להבין כמה מן הקשיים שיש בקליטה מאסיבית.

במה שנוגע לכלל אוכלוסיית המדענים במדינת ישראל בהשוואה למדינות אחרות, אנחנו מן הראשונים בעולם, כמובן בערכים יחסיים. לדוגמה: במדינת-ישראל יש 40 מדענים - המספרים מתייחסים לשנת 1974 - כלומר, אנשים שהם בעלי רקע אקדמי שרוב איסוקם מחקר ופיתוח, לכל 10,000 נפש מגיל 20 שנים ומעלה. כל המדינות האחרות, פרט לארצות-הברית, שיעור המדענים בהן לכל 10,000 נפש מעל לגיל 20 שנה, קטן יותר. בארצות-הברית יש 42 מדענים לכל 10,000 נפש, ביפאן - 36, בצרפת - 17, בגרמניה המערבית - 20, בהולנד - 14, בבלגיה - 15, בשוודיה - 18, בשווייץ - 32, ובנורבגיה - 20. כפי שאמרתי, מבחינת המשקל היחסי אנחנו נמצאים באחד המקומות הראשונים בעולם. זה אומר שהפוטנציאל של קליטת מדענים ביחס לגודלה של הארץ מגיע לנקודה רוויה. אפשר להתייחס למושג של נקודת רוויה כמושג מוחלט, אבל אנחנו מעסיקים הרבה מאד מדענים מעבר למה שקיים במדינות אחרות. לעומת התעסוקה הזאת צריך להדגיש את ההיצע. יש היצע אשר הולך וגובר ולהיצע הזה יש כמה מקורות. מקור אחד - במדינת ישראל נוצרים כל שנה מאות מדענים חדשים. יש למעלה מ-200 בעלי תואר P.H.D. אשר מסיימים לימודיהם כל שנה, יש בעלי תואר שני שהם בחלקם מצטרפים, פוטנציאלית, מידי שנה בשנה.

ל. דיציאן: מה אחוז הירידה שלהם?

א. טל: אינני יכול לתת תשובה על שאלה זו.

א. טל:

המקור השני - העליה המגיעה אלינו מברית-המועצות, ולא רק מברית-המועצות. והמקור השלישי - ישראלים אשר מסיבות שונות משתלמים בחוץ-לארץ, שמספרם מגיע לאלפים. אצוין דוגמה בולטת ביחס לסטודנטים לרפואה: רק בבולוניה יש כ-1000 סטודנטים ישראלים הלומדים שם רפואה. אם נניח ש-10% מהם הם בעלי פוטנציאל למחקר, זה אומר שבארץ אחת בלבד יש פוטנציאל של כ-100 אנשים לשנה בהשוואה לבעלי תואר P.H.D. אשר מסיימים לימודיהם בישראל. כל שנה, שלא לדבר על ארצות-הברית, יש רב יותר מספר המשתלמים מישראל. אלה שלושה מקורות אשר יוצרים שפע של כוח אדם מדעני טכנולוגי, שהוא לא רגיל בהשוואה למדינות אחרות.

אם כן, אחת הבעיות של מדינת ישראל היא שיש לה עודף של היצע ושפע של היצע של מדענים. חלק מן ההיצע הזה הוא פרובלמטי אם כי אין ספק שחלק ממנו הוא בעל יתרון פוטנציאלי גדול למדינה. החלק הפרובלמטי כולל את אלה שרמתם איננה מתאימה, ואין כאן הבדל אם מדובר מעולים מברית-המועצות, או ישראלים משתלמים או עולים מן המערב, שגם הם לא תמיד רמת המחקר מתאימה ומתקדמת.

במסגרת ההיצע הזה יש רבים שההתמחות שלהם היא בשטח שלא קיים בארץ או בידע שלא קיים בארץ. יש כאלה שההתמחות שלהם איננה מתאימה למה שקיים במדינת-ישראל. אפשר לומר זאת לגבי תחומים שהנושאים שלהם אינם מפותחים אצלנו או תחומים שיש בהם שפע של פעילות כגון פיסיקה של חלקיקים אלמנטריים. לעומת זאת, במסגרת ההיצע הזה יש אנשים בעלי התמחות מיוחדת, אשר יכולים לשמש מנוף לפיתוח המחקר במדינה.

יש כמובן בעיות של הסתגלות, שלא אגע בהן, והן בוודאי הוזכרו בישיבות קודמות.

לעומת ההיצע הרב במספרים, שבחלקו הוא גם היצע בעל חשיבות מרובה, יש בעיה של ביקוש מוגבל מאד. המוסדות להשכלה גבוהה מוקפאים כיום למעשה. גם מכוני המחקר הממשלתיים מוקפאים. זה חלק מהמדיניות של הממשלה להקטין את התקציב. הממשלה טוענת שהזרמת תקציבים וכספים מהווה גורם אינפלציוני ולכן היא לא מזרימה כספים והדבר פוגע במערכת המחקר של מוסדות הממשלה.

מתוך מה שאמרתי נמצא כי הביקוש למדענים הוא המשק היצרני - התעשייה, החקלאות ושירותים מסדילים - שם צריך להיות ושם מונח הפוטנציאל לקליטה.

לפי נתונים שבדקנו, לשנת 1975/76, נמצא כי המאמץ הלאומי בתחום האזרחי מגיע ל-23% מכלל המאמץ הלאומי למחקר ופיתוח בתחום האזרחי, וזה בהשוואה למדינות אחרות, גדולות, כמו ארצות-הברית, ובינוניות - כמו אנגליה, וכך בהשוואה למדינות קטנות. המאמץ בתחום המשק היצרני מהווה לפחות 50% מן המאמץ הלאומי למחקר ופיתוח, שם נמצאת האוכלוסיה הגדולה וזה מקור הקליטה של אנשים שבאים מתוך האוניברסיטאות או שעולים ארצה. כאן יש שתי מטרות: האחת - הצורך לקלוט את המדענים והשניה - להרחיב את המשק ולהגדיל את הייצור ואת הייצוא. יחד עם זאת, גם אם אנחנו אומרים שהעדיפות צריכה להינתן למשק היצרני, מפני ששם מונח הפתרון העיקרי, הרי לא יהיה בכך כדי לפתור את הבעיה, כי בין המדענים העולים יש כאלה שאינם יכולים לעבוד במשק, אם בגלל כשרון או ידע, או מפני שלא ירצו להפרד מן התעסוקה שלה ולעבור לפעילות שאיננה זהה לזו של המוסדות להשכלה גבוהה. זאת אומרת, שהנסיון למצוא את הפתרון על-ידי קליטה של מדענים במשק לא יוכל לפתור את הבעיה כולה וצריך למצוא דרכים שבאמצעותם אפשר להגדיל את הקליטה בסקטורים שונים במשק.

א. טל:

ברור שאם מדובר על עדיפות למשק, זה כולל הסבה מקצועית אשר תאפשר קליטה יותר טובה של מדענים, אם כי, כפי שאמרתי, יהיו כאלה שלא ירצו בהסבה ולכן צריך לחפש דרכים כיצד ניתן שימשיכו בפעילותם אף על פי שלא יהיו קשורים למוסדות להשכלה גבוהה. יש כאן כיוון שלא נוצל, או שנוצל אך מעט. כוונתי לתעסוקה במערכת החינוך, לא תעסוקה במכללות או בבתי-הספר התיכוניים, ולהוסיף לכך ואריאנט שי עודד אותם, כוונתי למצוא להם אפשרות של מחקר ופיתוח בסקטור ממשלתי, אוניברסיטאי או תעשייתי. לפי הנחיות של משרד החינוך, כל מדען שהוא בעל תואר P.H.D. עושה 20 שעות הוראה בשבוע. אני סבור שבמסגרת התעסוקה הזאת יכולים האנשים לעסוק בתעסוקה נוספת וצריך למצוא מקורות מימון ודרכים כדי להבטיח את השילוב שלהם בעבודה חלקית באחד הסקטורים שצינתי, בתכניות מחקר ופיתוח, על-ידי מענקים או ללא מענקים, ועל-ידי כך להבטיח שמדענים שאינם מוצאים מקומם במשק ובמוסדות מחקר יוכלו להמשיך לתרום מיכולתם למחקר ולעסוק במקצועם, והם יכולים להיות מועמדים להקלטות בסקטור של מכוני המחקר הממשלתי, כאשר תהיה אפשרות לכך. זה גם יכול להיות שלב שבו המדענים עוברים שלב של מבחן וכאשר הם מוכיחים ידע הם מהווים פוטנציאל להקלטות. אני סבור שבדרך זו יש תעסוקה למדענים וכך תרומה למערך המחקר.

אנחנו מכירים את תופעות הלווי שיש

לירידה. אנחנו יודעים מה האפקט של הירידה שיש על הנמצאים בארץ ועל אלה שמבקשים להלחם על עליה ארצה. עם כל הקשיים והלבטים מוכרחה הממשלה ומוכרחה הכנסת להכריז, במיוחד לגבי קליטתם של מדענים מברית-המועצות, על העיקרון של תעסוקה מלאה. המדינה חייבת לדאוג שמדענים לא ילכו בטל. אי-אפשר לעודד מדענים מברית-המועצות להלחם על עליה כשהם יודעים שצפויה להם אבטלה וחוסר תעסוקה בארץ. מוכרחה להיות מדיניות של תעסוקה מלאה לגביהם גם אם פירוש הדבר נטל תקציבי. צריכה להיות מדיניות האומרת שלכל מדען עולה מובטחת תעסוקה מלאה, ובמסגרת מדיניות זו צריך ללכת לפי עדיפויות כאשר עדיפות ראשונה תהיה למשק, תהיה פעולה להסבה, תהיה פעולה לקליטה של אנשים במסגרת החינוך תוך מתן אפשרות לאנשים אלה לעבוד במחקר ופיתוח.

מ"מ היו"ר י. דרניצקי (יודין): אני מודה לפרופסור טל.

הטענה השגורה בפיהם של כמה וכמה מדענים

מברית המועצות היא שחלק מהם עבדו במוסדות מדעיים בברית המועצות העוסקים בבעיות מחקר שנועדו לפתוח למדינה שבה 250 מיליון נפש. כאנשים רציונלים ובעלי הגיון הם מבינים שמדינה שבה שלושה וחצי מיליון נפש איננה יכולה לתת להם אותן אפשרויות, ולכן הם שואלים: מדוע במדינת ישראל אין הם יכולים לעסוק במחקר למטרות ייצוא.

י. ועדיה:

מינהל המחקר החקלאי העסיק בשנת 1970 1232 איש, זאת אומרת שזו מערכת אשר

מהווה 85% מכוח האדם העוסק במחקר חקלאי במדינה. יתר ה-15% - 20% הם במוסדות להשכלה גבוהה.

בשנת 1976 מעסיק מינהל המחקר החקלאי

1270 איש. אם ארצה לבחון את המספרים בין השנים 1970 - 1976 אמצא כי הם לא היו שונים בהרבה מן המספרים האלה. בשנת 1970 הועסקו 322 אקדמאים חוקרים באותה מסגרת, כחלק מ-1200 עובדים. בשנת 1976 עסקו 376 איש במחקר, דהיינו, 376 חוקרים מתוך המספר הכולל. זאת אומרת שבמסגרת הכוללת היתה הגדלה של כוח אקדמאי על-חשבון כוח שירותי זה או אחר, ב-55 איש. באותה תקופה קלט מינהל המחקר 55 איש, עולים.

י. ועדיה:

מהי ההתפלגות של 55 העולום? - 8 עלו
מארצות הברית, 15 - פברית המועצות,
15 - מרומניה והאחרים, ברמות של אחד ושניים, מארגנטינה, מצ'ילה, מרוקו
וצרפת.

אני צריך לציין שהמחקר החקלאי, במשך
שש השנים האחרונות נשאר קבוע ולא גדל. הדבר נבע מתוך הרגשה פנימית, שיש
מה לייעל בתוך המערכת וגם מתוך מגבלות של תשתית, ולא ניתן לפתח מעבדות
טכנולוגיות מתוחכמות בלי שיש תשתית של מבנים, חממות וכו'. לפיכך לא
יכולנו להרחיב את המסגרת אם כי אנחנו משוכנעים שמדובר במסגרת יצרנית מאד.
כבר נזדמן לי לצטט שמחקר חקלאי תורם - 10 לירות על כל לירה מושקעת.

מה ניתן לומר במסגרת זו של אילוצים,
שבהם המסגרת נשארת קבועה בגודלה ואיננה מתרחבת. אני סבור שבנושא של
עליה מרוסיה יש לנו, באופן ספציפי, מצב שונה ממצבם של אחרים בכך שהחקלאות
הרוסית איננה מתחרה עם החקלאות הישראלית, אבל המחקר הרוסי כן מתחרה עם
המחקר הישראלי והמשמעות לגבי העולים החוקרים בשטחי החקלאות על ההישגים,
בדיעבד, של החקלאות בישראל ועל הקשר המידי בין מה שקורה במערכת המחקרית
ובין מה שקורה בשטח, הגמה אלמנט של סקרנות. העולים לא היו מורגלים בהרגשה
שהם משרתים אוכלוסיה המונה 250 מיליון נפש, להיפך, ויש לי על כך עדות
מפורטת. הם היו מורגלים לכך שהם משרתים את מנהל המעבדה. כך הבנתי מתוך
שיחות שהיו לי עם חוקרים בשטח החקלאי.

אנחנו קלטנו חוקרים מחוץ-לארץ בהעדפה
על פני חוקרים מקומיים, בין אם מדובר על ישראלים חוזרים או על עולים
אחרים. במסגרת הרגילה של כוח אדם שיש לנו אפשר לקבוע כי החוקרים שנקלטו
קליטתם הייתה טובה. היה לנו מקרה של כשלון כאשר העולה עזב את הארץ. הסיבות
לעזיבתו אינן ברורות לי אבל נדמה לי שאני יכול לומר שלא היו אלה סיבות
ענייניות של עבודה במסגרת שלנו. אני מניח שאותו אדם שעזב סיבותיו עמו
אבל מתוך בדיקה ספציפית ניתן לומר שהדבר לא היה קשור בעבודתו.

מתוך נסיוננו מצאנו שבהפעלת עולים מרוסיה,
ובכלל עולים מן המזרח, יש קושי במה שנוגע להסבה. הפעלנו קורס להסבה -
לא כל העולים שהשתתפו בו היו מרוסיה - שהשתתפו בו 18 עולים, ואשר היה
משותף למשרד העבודה ולגופים אחרים. הקורס נסתיים. מחצית מן המשתתפים
בקורס נקלטו במסגרת מינהל המחקר הכללי ומחצית נקלטו במשק.

במכתב שנשלח לפנחס ספיר ז"ל, ב-17
ביולי 1974, דובר על קליטת מדענים ואקדמאים במרכז למחקר חקלאי ובמכון
וולקני. הצענו להקים אולפן שיהיה משולב שלישי ללימוד השפה העברית, שלישי
לעבודה של מחקר חקלאי ושלישי לעבודה בחקלאות בישראל. חשבנו שבמסגרת זו
נוכל לפתח את ההזכרות עם המעשה החקלאי בארץ ולהסב את החוקרים לצורה אחת
של עבודה, שבה עבדו, לצורה אחרת.

מ"מ היו"ר י. דרניצקי (יודין): האם בין הבאים מברית המועצות יש אחוז
ניכר של עולים אשר עבדו במחקר חקלאי?

י. ועדיה:

אינני יכול להתייחס לאחוזים. אני יכול
להתייחס רק לאנשים המגיעים אלינו. אנשים
המגיעים אלינו - ענינם בא על פתרוננו.

בין החוקרים שקלטנו יש חוקרים מעולים
ביותר אשר יכולים להשתוות לכל חוקר טוב במוסד להשכלה גבוהה במדינת
ישראל.

י. ועדיה:
אני חוזר ומדגיש, כי העולים אשר קלטנו מן העליה הרוסית הם ממדרגה ראשונה ובאופן כללי, בלי להתייחס לכשלונות שהיו, הם קלטו יפה ומרגישים כבני הארץ ותורמים תרומתם.

אין אנחנו מרגישים כיום, בניגוד להרגשה שהיתה לפני כשנתיים, לחץ בקליטת עולים.

מ. גז: ומה יהיה המצב אם תבוא עליה?

י. ועדיה: יש לנו הצעות מגירה.

הקמנו שתי קבוצות, שאחת מהן עוסקת או אמורה לעסוק בפיתוח ארצי של עידוד ייצוא של זרעים, מה שאנחנו מכנים בשם "ייצוא מזוודה". הכוונה שלנו היתה ליצור מסגרת ארצית אשר תיתן את השירות הדרוש לפעולות הטיפוח של זנים חדשים והחזקה של הזנים האלה. זו עבודה מדוקדקת מאד וחשובה ביצירת חומר ריבוי מעולה. הכוונה לא רק לעשות אלא גם לעודד ולקדם נושא שאיננו מעודד במידה מספקת, לפי הערכתנו, בחוץ המערכת שלנו - ייצוא זרעים לעולם. יש לנו תחשיבים כלכליים, יש לנו תכניות כאלה ואחרות כדי להרים ענין זה כנושא נוסף של ייצוא חקלאי. אינני רוצה שתתרגמו כאילו אין ייצוא כזה כיום, כי יש ייצוא אלא שכיום הוא נמצא במסגרת של ייצוא עודפים ולא ייצוא מכוון ויש הבדל משמעותי בין שני הדברים.

הצענו, וההצעה אושרה, להקים חברה או תאגיד לפיתוח נושא זה שהוא בעיקרו נושא שירותי הרבה יותר מאשר נושא מחקרי. הדבר נמצא בחבלי לידה ונתקל בבעיות מבעיות שונות.

כך הצענו הקמתה של מעבדה, הנמצאת בהתחלת הקמתה ונדמה לי שמועסקים בה שני אנשים בלבד, לפיתוח של דשנים ושילוב של תעשיית הדשנים הישראלית.

כפי שציין פרופסור דוסטרובסקי, המגבלה שלנו בקליטת עולים היא אותה מגבלה שאנחנו נתקלים בה כאשר אנחנו באים לקלוט חוקרים חדשים בכלל. בדרך-כלל אנחנו מתייחסים אל העולה החדש בעדיפות. אני שמח לציין שלא היה צורך לנהוג בדרך זו יתר על המידה.

י. קלע: אם אני רוצה להציג את הדברים אנקודת מבטו של משרד התקשורת, הרי אני יכול לספר על מה שאין יותר משאני יכול לספר על מה שיש.

קשה לבדוד את השאלה של קליטת מדענים, בכל סביבה שהיא, בלי לדבר על הסביבה כולה. אם אתה רוצה לקלוט מדען - יש צורך להעסיק מסביב לו 5 - 6 עובדים שהם החשתית מסביב. אני מציג את השאלה כיצד מגדירים מדען והאם תואר של P.H.D. הופך את בעליו למדען. יש שטחים שבהם עוסקים אנשים במחקר ופיתוח ובתחומי גבול שבין מחקר ופיתוח, שאין להם תואר שלישי אלא הם בעלי תואר שני ושלישי. בשטח זה בוודאי שאפשר לקלוט עולים חדשים שאולי אינם מוגדרים כמדענים. אם מסתכלים על כלל העולים החדשים מסתבר כי אחוז המדענים בתוכם, לפי ההגדרה המדעית של מדען, קטן יחסית. האחוז העיקרי הוא של אלה שיש להם תואר אקדמי וצריך לזכור שבגוש המזרחי מבנה התוארים שונה מזה שבעולם המערבי.

כאשר אני בא לדבר על משרד התקשורת, הרי השאלה של נחיתות ושל רמה, לדעתי, איננה הלונטית. אני סבור שהבעיה קיימת בעיני רוחם של העולים יותר מאשר אצלנו. הייתי אומר שבעיית הנחיתות קיימת אצל עולי רוסיה כפי שהיא קיימת בין קבוצות מוצא שונות. מכל מקום, מעמדו של אדם במחקר הוא אישי.

י. קלע:

אני מסכים לדבריו של פרופסור דוסטרובסקי, מתוך היכרות שלי עם עולים מהגוש המזרחי, שהמאפיין אותם היא ההתמחות המעמיקה והצרה בשעה שהמדען בדרך כלל הוא איש בעל ראש פתוח, כי אחרת כיצד הוא מדען? אנשים טובים, ללא קשר לשאלה אם התמחותם היתה צרה - השתלבו בקלות ומהר במערכת.

בשנת 1970 לא היה במשרד התקשורת אף חוקר אחד, לא היה במשרד אפילו לא עובד אחד שלו תואר שלישי. בשנת 1973 הקמנו את המרכז למחקר ולטלקומוניקציה, שהיוזמה להקמתו התחילה בשנת 1971, עברנו את התהליכים הממשלתיים המיוחדים כגון: בחינות וביקורת עד שהוקם המוסד, מתוך כוונה שבתאריך הנוכחי, כלומר בשנת 1976, יכיל הגוף הזה כ-50 איש, ובכוונה אינני מדבר על 50 חוקרים אלא על 50 אנשים. היום יש במוסד 15 איש בלבד. הסיבה העיקרית למספר זעום זה היא תקציבית.

אם ננסה לבדוק מה גודלו של המאמץ המחקרי המושקע על-ידי משרדי התקשורת בארצות אירופה - ואני בדקתי את המצב בשווייץ, הולנד, גרמניה ואנגליה - בהשוואה לזה שאצלנו, היינו צריכים לעמוד ברמה של 200 או קצת יותר עובדים באותה פונקציה של מחקר ופיתוח, אני מדבר כמובן על כמות יחסית, וזה אומר שהיה מקום לכ-70 חוקרים ואין ספק שחלק לא מבוטל מהם יכולים היו להיות עולים חדשים מהגוש המזרחי או מהעולם המערבי. זה לא קרה. אינני רוצה להשמע מאשים ואינני רוצה לתלות אשמה במישהו בנקודה זו.

המצב בארץ, במה ששייך למשרד התקשורת, חמור יותר מזה שבארצות אחרות. מקובל לדבר על צרפת כעל המדינה הגרועה ביותר מבחינת אספקה של שירותי תקשורת כגון מכשירי טלפון וכו'. בביקור שערכתי בצרפת לפני מספר חודשים נוכחתי לדעת שאנחנו עומדים לתפוס את מקומה.

לפני כשנתיים - שלוש הגיעה הממשלה הצרפתית למסקנה שתקשורת היא תנאי יסודי לכלכלה, כנראה שעד אז לא הבינה זאת. הממשלה הצרפתית התחילה להזרים כספים רבים והגדילה את כוח האדם של הארגון כדי לסגור את הפער באמצעי התקשורת. מעניין לציין שבצרפת, כאשר מדובר על אמצעים לסגירת פערים, הם מסתכלים על שינויים במערך כוח האדם. ואמנם, כוח האדם המחקרי שלהם גדל בארבע השנים האחרונות בכפליים והוא עומד כיום על 2000 - 2500 איש במסגרת הגוף המחקרי של משרד התקשורת, זה בשעה שמספר העובדים בשדה ירד בכ-10.000. כמובן שחל גידול במטה ובהנהלה. אני מבקש להדגיש, שכאשר רצו לסגור פערים - התוצאה היתה גידול משמעותי בכוח אדם מחקרי. בארצות אחרות המצב דומה: המדינה משקיעה בצורה נמרצת במחקר בנושא הטלקומוניקציה.

המצב אצלנו חמור ביותר. יש לנו כ-600 אלף מספרי טלפון, קווים ישירים, ויש לנו כיום תור של כרבע מן המספר הזה, כלומר, של כ-160 אלף בקשות להתקנת מכשיר טלפון, שטרם סופקו. יש צורך בסכום עתק של מיליארד וחצי - 2 מיליארד לירות רק כדי לספק את הבקשות הממתינות בתור. מה שקורה כיום אוכל את המחר. אם נבדוק ונעריך מה יהיה בעוד חמש - עשר שנים - המגמות המסתמנות כיום הן שאנחנו צועדים בצעדי ענק להרחבת הפער. הערכה שנעשתה - אינני מדבר על הערכה מוסמכת - אומרת שבעוד ארבע שנים יגיע מספר הבקשות שלא נתמלאו לכ-300 אלף.

מ"מ היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: האם יש לכך קשר למחקר או לבעיות תקציב וביצוע?

י. קלע:

הבעיה של מחקר היא שכאשר המשרד חייב להחליט ולהכריע בין תוספת של 20 איש לפונקציה של מחקר ופיתוח ולעומת זה מאיים הגרזן בקיצוץ בכמה מאות עובדים בשדה - ההחלטה קשה מאד. אנחנו נתונים במצב שבהתאם להחלטת הממשלה יש קיצוצים בכוח האדם.

אם תבוא החלטה ממשלתית, בתמיכתה של הכנסת, שפונקציית המחקר והפיתוח חשובה לא פחות ממה שקורה היום או מחר, אם תבוא החלטה שבנושא מחקר ופיתוח המשרדים הממשלתיים חייבים להשקיע ולעשות - אנחנו עשויים להביא למצב שייווצר עוד מקום לקליטה של עולים חדשים. אם אני מדבר על משרד התקשורת, אני יכול לומר שאם תוך שלוש - ארבע השנים הקרובות נגיע לפרופורציה העולמית, זה אומר כ-100 עולים חדשים בעלי תואר אקדמי, מהם כ-50 מדענים. לדעתי, יש מקום לעשות זאת.

ש. רייכמן:

המצב במשרד התחבורה שונה במקצת מזה שבמשרדים אחרים. אין לנו במשרד מינהל מחקר אלא אנחנו נשענים על מכוני מחקר אשר קשורים למוסדות להשכלה גבוהה

במדינת ישראל אין מדיניות של פיתוח טכנולוגיות תחבורתיות קונבנציונליות, ואם יש פיתוח כזה - הוא יהיה תחת הכותרת של פיתוח תעשייתי. מכאן שהמחקר המדעי אשר קשור לתחבורה הוא קודם כל החלפת ייבוא במובן של קניית יידע בחוץ-לארץ בנושאים ספציפיים מתוחכמים של תכנון ושל סטנדרטים מתקדמים ביבשה, באוויר ובים. הייתי אומר שהיום אנחנו נמצאים במצב שכמעט נסתיים התהליך של החלפת ייבוא יידע. נוצרה מסה קריטית של אנשי מחקר תחבורתיים המצמצמת עד למינימום את הפנייה שלנו לחוץ-לארץ על-מנת לקנות את היידע הזה.

כאן עולה השאלה מה הוא הדרג המחקרי,

ואציין שלא ברור לי מה הוא הגבול התחתון של מדע. במקרים רבים יתכן שדווקא הדרג שיודע גם לחקור וגם ליישם חשוב יותר מהדרג המחקרי הטהור. אנחנו מעדיפים את הקבוצה אשר יכולה להפעיל הלכה למעשה את השיטות החדשות לשטח. לכן אני לא מודד את רמת היידע במספר אנשים חוקרים בעלי תואר שלישי. אני לא מעוניין בדרג הגבוה, הרביעי, כמו בצרפת. אני מעוניין באנשים אשר מכירים את הטכניקות האחרונות ויודעים להפעיל אותן הלכה למעשה. מהבחינה הזאת ביקשתי מן הגופים השונים במשרד למסור, במהירות האפשרית, דיווח על מצב קליטתם של עולים בעלי תואר מקצועי במדעי התחבורה השונים החל בטכנולוגיה וכלה בכלכלה, תכנון וכו'.

מאז שנת 1970 מועסקים במשרד התחבורה

ובמכונים אשר נשענים על המשרד, כ-70 עולים. יש תחום אחד שבו קיבלנו תוספת ידע חשוב, שלמעשה לא היה ניתן לקבל אותו מארצות המערב אלא מהמזרח - כל מה שקשור במסילות ברזל, כי מערכת התחבורה במדינות המזרחיות מאורגנת בעיקרה באמצעות מסילות ברזל. גם אנחנו תופסים לאט לאט שהפתרון לבעיות התשתית שלנו מוכרח לעבור לתחום של מסילות ברזל, מסיבות שונות של קיבולת, חסכון באנרגיה וכו'. קרה כך שעם התפנית למסילות ברזל הגיע אלינו גם כוח מקצועי בשטח זה מברית-המועצות, אשר הצטרף ל-30 אנשי מקצוע בתחום הרכבת, אשר פועלים בתחום זה ועוסקים בהנחתה של המסילה החדשה בין אורון להור-ההר, ומפעילים טכניקות חדשות. אני בשוח שהרכבת גאה להציג זאת, כי זה חלון הראווה של הרכבת כיום.

אלא שגם כאן יש קוץ, משום שאנחנו צופים שהמבצע הזה יסתיים תוך שנה, אם לא יוחלש להאריך את הקו לפחות עד הערבה.

ש. רייכמן:

אני חוזר בעתיד שתי תופעות, האחת - הפעלתם של החומים חדשים שאינם קיימים כיום ואשר ידרשו תוספת של אנשי מקצוע. מצד שני - אני רואה בדאגה רבה את המגמה של הכשרה, גם בעולם וגם בארץ, אשר תכביד על גילוי הדרישות האלה. אני איש אוניברסיטה ורואה את המצב של המוסדות להשכלה גבוהה. הדרישות החדשות שתעלינה קיימות כיום ויש קודם כל צו - לנצל את הקיים בצורה יותר יעילה. ברור שילכו לכיוון של שיטות לנצל את המצאי, וזה מכניס אותנו לתחומים של בקרה, ולא רק בקרה מקומית אלא בקרה איזורית. התחבורה היא מערכת משרתת והיא פועלת עם מערכות נוספות. אם, לדוגמה, אפשר לעשות את רחוב אלנבי יותר יעיל - יש הכרח להפעיל את השיטה כדי שאפשר יהיה לנצל אותו בשיטה יותר יעילה. כן נצטרך לחשוב על מערכות הסעה. כיום מדברים על מילין ורבע וחוף מספר שנים נגיע למיליון וחצי. אם נרצה להציע אלטרנטיבה - נצטרך לחשוב על הכנסת טכנולוגיה חדשה של מערכת הסעה המונית וברור שיש כאן ענין של ייבוא או קליטה של עולים שיש להם נסיון בשטח זה.

מ"מ היו"ר י. דרניצקי (יודין): האם יש לכם נסיון בקליטת עולים בשטח זה?

ש. רייכמן:

הפרוייקט עדיין בשביל שכדי לעשות משהו ממשי צריך להתחיל בקידוחים, כי איש איננו יודע מה יש מתחת לרחוב אלנבי. סמוך למלחמת יום הכיפורים היינו מוכנים לצאת לשלב הראשון אבל מדובר בסכומים עצומים ובכך הגיע הסוף.

מ. גז:

אם הכל יהיה בסדר, זה ענין לכמה שנים?

ש. רייכמן:

מתוך הנסיון בעולם, זה ענין ל-10 - 15 שנים.

כאן אני רוצה לומר שבמגבלות של המשאבים שלנו נרצה לפעול לפיתוח הפריפריה. אני צופה צרכים חדשים, טכנולוגיים, גם בגלל איכות הסביבה, בקרה על פליטות של כלי רכב וכו', ונצטרך להתיישר לפי המגמות בעולם. אינני יודע אם בשטח זה נוכל לקחת ידע מארצות המזרח אבל אין ספק שנוכל לעשות זאת בעזרת אנשים מן המערב.

אשר להתמחות הצרה. אנחנו נתקלים יותר ויותר בקשיים להתאים את האדם שיש לו התמחות צרה, אשר מתאימה אולי למדינה שבה למד ולשטח שבו התמחה. כאן יש בעיה של הסבה.

ההצעה שאציע בסיום דברי היא לנסות לבחון דרכים ואמצעים להסבה של מדענים שאינם מן השורה הראשונה. מן הדברים ששמענו אפשר לצייר פרופיל של מקצועות שיהיו שימושיים וצריך ללכת בדרך שאנשים יהיו מוכנים לפנות להסבה.

י. יעקב:

אני חושב שהבעיה הקיימת בקליטת מדענים עולים נובעת, כפי שציין פרופסור דוסטרובסקי, מבעיה כללית יותר. אני סבור שיש בארץ יותר אנשים הרוצים לעסוק במחקר מהתקציבים שיש למחקר. לכן יש חוסר עבודה בתחום המחקר, ולא רק בין העולים החדשים. מגיעות אלי לאחרונה פניות רבות מהסגל הזוטר של האוניברסיטאות.

קיימת שאלה האם אנחנו צריכים לעשות יותר מחקר במדינת ישראל. יש אמנם רעיונות למחקר אבל השאלה עדיין פתוחה. מדינת ישראל משקיעה הרבה מאד במחקר והשאלה היא אם צריך להשקיע יותר. אם ישקיעו יותר - תהיה עבודה גם למדענים עולים חדשים.

י. יעקב:

מנקודת ראות ספציפית שלי, למזל של התעשייה, ניתנת למחקר בתעשייה עדיפות בתקציבי מחקר והתעשייה לפחות הכפילה את היקף פעילות המחקר שלה, והדבר מתבטא בכוח האדם בשנים האחרונות. אין לי סטטיסטיקה כדי לקבוע אם תהליך זה קרה משנת 1970 או משנת 1972. מכל מקום, היא הכפילה את היקף המחקר.

לפי תקציבים אשר הזעמדו לרשות משרד מסחר ותעשייה, צריך להיות ביקוש ל-500 חוקרים נוספים בשנת 1976, הדבר הזה מפורט בפרוייקטים, כלומר, הוא מבוסס על פניות של תעשייה.

עד היום, במשך שנתיים - שלוש, התעשייה קלטה כ-200 עולים חדשים, חלקם, או ליתר דיוק, רובם נקלטו במסגרת של מאמץ שקראנו לו "פרוייקטים ממומנים", כאשר חלק של המימון בא ממקורות של הסוכנות או משרד הקליטה, וזה חלק מן התקציב שעליו אנחנו מבססים את תחזית הגידול.

יש בעיה ספציפית בקליטת עולים - כוונתי לבעייה של התאמה. התרבות של התעשייה שלנו היא מערבית. אנחנו מעדיפים לקלוט אנשים אשר מדברים אנגלית באופן חופשי, אנשים שיש להם סטנדרטים מקובלים בארצות המערב, אנשים המכירים את השוק המערבי, שהוא שוק הייצוא העיקרי שלנו, ובאופן טבעי יש העדפה כזו. במקרים רבים יש בעיה של התאמה גם על רקע מקצועי. מדענים רבים מגיעים אלינו עם רקע תיאורטי, רקע אשר איננו מתאים לתעשייה ויש בעיה של התאמה והסבה. לכן הקליטה בתעשייה נעשית בעזרת תמריץ כספי. התעשייה מקבלת תמריץ כספי כדי לקלוט עולים במחקר, ובסופו של דבר מביא רווח לתעשייה.

מ"מ היו"ר י. דרניצקי (יודין): אנחנו נותנים תמריץ, אבל לאחר תקופה של חצי שנה או שנה של העסקת אקדמאים או מדענים ברמה גבוהה, כאשר מתברר שאנשים אלה מביאים תועלת של ממש, האם מוסיפים להביט עליהם כעל אנשים אשר עובדים בעזרת תמיכות?

י. יעקב:

הבעיה הזאת כמעט איננה קיימת בתעשייה. שיטת התמריץ, אשר מופעלת באמצעות משרד המסחר והתעשייה, איננה מיועדת למדע. אנחנו לא מממנים מדע אלא אנחנו מממנים פרוייקט. מדענים אשר נקלטים - הם נקלטים לפי חוקים בתעשייה והם מקבלים קביעות לאחר חצי-שנה, הם מהווים אז חלק מהצוות אשר עובד על מחקר. התמריץ הזה חשוב משום שבאופן טבעי, מאחר שיש חוקרים יותר משהתעשייה צריכה, מעדיפים חוקרים שאינם דווקא עולים חדשים ולכן יש צורך בתמריץ שניתן לגבי עולים. אם אפשר לומר שיש להסתפק ב-200, זה המספר שצינתי בראשית דבי, אינני יודע.

אני מבקש לציין מספר קשיים אובייקטיביים אשר מהווים את המכשול העיקרי בקליטת עולים בתעשייה. קודם כל - ענין התקציבים. בעיה שניה היא "קרן המשאבים", אשר צריכה לתת הלוואות לתעשייה כדי ליצור תשתית להרחבת הפעילות של קליטת עולים, המתבטאת במבנים ובציוד קבע. התעשייה עוברת עשרה מדורי גיהנום עד שהיא מקבלת את ההלוואה מן הקרן הזאת.

בעיה נוספת היא הבעיה של ההגדרה מהו

מדען. ההגדרה הקיימת מרחיקה את התעשייה מלהתעניין במדע, כי יש קיטוב במחקר בארץ בין האוניברסיטאות ובין התעשייה והמדען מוגדר כפי שהוא מותאם לאוניברסיטא ולא לתעשייה, וכאשר מתחילים לדבר עם אנשים בתעשייה - הם מתחילים להסתייג. אם הקריטריון הוא, לדוגמה, שלושה פרסומים, וזה הקריטריון שבו דנים עם התעשייה - הרי הם מאבדים את הרצון שלהם. הצענו קריטריון אחר, שלצערי לא נחקבל.

י. יעקב:
 לכמה מכוני מחקר שבמסגרת משרד מסחר ותעשייה יש צורך וביקוש למחקר ויש מספר עולים חדשים שרצינו לקלוט במסגרת המכוני האלה, אלא שהדבר בלתי אפשרי. הממשלה יצרה תקנון שבגללן אין אנחנו יכולים לקלוט גיאולוג במכון הגיאולוגי, בגלל צמצום בתקנים.

אני חושב שמדברים על 150 מדענים. נדמה לי שבהיקף הנוכחי שיפור אינדיבידואלי היה מספיק ולא הייתי מציע החלטה עקרונית. אנחנו יכולים לחת אינפורמציה על מכוני אשר מקבלים מענקים לפרוייקטים של מחקר. הגידול שם יהיה 500 איש וכמובן שצריך שהאיש יהיה במקום המתאים. צריך להתאים את האיש וצריך לבדוק מה הן הבעיות הספציפיות של התעשייה ולנסות לפתור אותן. צריך ליצור מנגנון גמיש, שלצד איננו קיים.

אשר לעתיד, אם יגיעו אלפים או עשרות אלפים של מדענים עולים, אני חושב שהבעיה אשר עומדת בפני מדינת ישראל יסודית יותר מאשר קליטתם - האם אנחנו יכולים להרשות לעצמנו לעשות כל כך הרבה מדע במדינת ישראל. קליטת מדען במחקר עולה כ-100 אלף לירות בשנה. השאלה אם אנחנו יכולים להוסיף עוד סכומים עצומים למחקר במדינת ישראל, אם התשובה חיובית - אפשר ליצור מכוני ומסגרות.

מ"מ היו"ר י. דרניצקי (יודין):
 אפשר גם לטעון ולומר שאנחנו מקבלים מתנה על-ידי זרימה של מדענים שמישהו אחר השקיע בהכשרתם.

י. יעקב:
 לטווח ארוך זה בוודאי כדאי. ההשקעות שהשקענו לפני הרבה שנים במחקר נתנו לנו הרבה מאד והם נותנים היום את התנופה לתעשייה שלנו. אבל לטווח הקצר צריך להיות איזון בין היכולת היצרנית למחקרית והאיזון הזה לא קיים היום במדינה. בתעשייה זקוקים לידיים עובדות אבל לא של חוקרים. אפשר היה לייצא יותר אילו היו יותר טכנאים בתעשייה. בשנות השלושים הדוקטורים הגרמניים היו מוכנים להיות חקלאים, זה פתרון טוב אבל כיום איננו מעשי. אני חוזר ומדגיש, כי לטווח הארוך - מה שיותר מחקר - יותר טוב, אבל לטווח הקצר מוכרח להיות איזון.

מ. גז:
 האם יש קשר בין המדענים של משרד הממשלה? האם אתם נפגשים כדי להפיק לקחים, או שכל משרד עובד במסגרת שלו.

א. טל:
 במסגרת משרד הממשלה קיימת ועדה של מדענים ראשיים.

א. אדם:
 אני חושש שהגדלת המחקר בתחום הרפואי איננה דווקא בתחום העדיפויות. כולנו יודעים שהמחקר הרפואי עומד על רמה גבוהה ויחסית יש הרבה חוקרים אלא שגם כאן קיימת בעיה של תקנים. בהזמנה היה מדובר על העסקת עולים במחקר ואילו הבעיה היא קליטה.

עד שנת 1974 היה תנאי מטעם הסוכנות ומשרד הקליטה, שאם תדמכים בקליטתו של מדען עולה, המוסד הקולט צריך להתחייב שלאחר התקופה הזאת הוא יקלוט את העולה באופן קבוע. הקולטים בתחום הרפואי אינם יכולים להבטיח זאת. היתה התקדמות מסויימת עד שבסוף שנת 1974 נמסר לנו רשמית שהצורך בהתחייבות הזאת בטל, והדבר נתן דחיפה מסויימת, לפחות לטווח קצר, להעסיק מדענים עולים במחקר רפואי.

א. אדם:
שמעתי שעכשיו, או ליתר דיוק, בראשית
1976, יש מכתב אשר מחדש את הצורך

בהתחייבות של המוסד הקולט בתקופת הביניים לקליטת קבע ונשאלת השאלה:
כיצד הוא יכול להתחייב על כך בשעה שיש מחסור בתקנים?

בין העדיפויות של מחקר בתחום אחריותו של משרד הבריאות אני רוצה לציין שני תחומים שההשלכה שלהם בקליטת עולים יכולה להיות שונה. הנושא האחד - המערך הטוכסיקולוגי במדינת ישראל, אשר יכול לקלוט מדענים עולים. בישראל אין מדענים מן השורה הראשונה בנושא זה, וכאן מתבקשים עולים. הדבר תלוי אמנם בתקציב, אבל יש פה פוטנציאל. נושא אחר הוא מחקר שירותי הבריאות עצמם, זאת אומרת, צריך לבדוק את יעול שירותי הבריאות וכו'. בתחום הזה הפוטנציאל לקליטת עולים מצומצם ביותר, כי מחקר טוב בתחום הזה יכול להעשות על-ידי ישראלים אשר מכירים את היחסים בין המוסדות השונים ויודעים גם את השפה. אני מבקש להדגיש שאפילו יש פוטנציאל, הדברים נשברים על ענין התקציבים.

המדען הראשי של משרד הבריאות היה ער לנושא זה ולפני שנתיים הקים צוות כדי להפיץ מידע בין החוקרים, על האפשרויות השונות שתהיה תמיכה גם לענפים במקצועות פרה-רפואיים.

אשר להעדפה של עולים לעומת ישראלים חוזרים. משרד הבריאות דרש להתייחס במידה שווה גם לישראלים חוזרים, כי הוא סבר שאין לגרום לכך "שנגרש" ישראלים כדי לקלוט עולים.

אני מבקש לציין כאן פעולתו של אדם בודד, של פרופסור הראל, אני סבור שפעולתו האישית תרמה רבות לקליטתם של עולים.

המדען הראשי יכול ליזום תיקונים אבל הפעולה הממשית איננה של המדען הראשי של משרד זה או אחר, אלא היא בתחום הפעילות של קליטת עולים בכלל.

ל. דיציאן:
האם ידוע לכם מה הוא אחוז הרופאים-עולים אשר נקלטו במחקר בסיסן או קליני?

א. אדם:
לא.

ל. דיציאן:
בוועדה אחרת שמענו שרובם המכריע של הרופאים-עולים נקלטו במרפאות. לפי ידע שקיבלתי באופן אישי נמצא שמספר העולים המדענים בשטח הרפואה, אלה שיכולים להחשב כמדענים, מצומצם ביותר.

א. אדם:
השאלה מה הוא מדען, אם אתה מתכוון למי שעוסק אך ורק במחקר רפואי, זה נכון.

ל. דיציאן:
מחקר איננו נעשה במרפאות.

א. אדם:
נכון שהמספר יחסית נמוך.

מ"מ היו"ר י. דרניצקי (יודין):
אני מניח שתשובה לשאלות השונות נשמע בישיבה הבאה בנושא זה. אני מבקש להציג שאלה בעלת אופי כללי אבל אני מניח שהיא חייבת להעסיק אותנו. אני יוצא מראש מתוך הנחה שאין כל אפשרות לקלוט עליה גדולה במסגרת הגידול האופטימאלי של המשק הישראלי על שלוחותיו. כמי שמנסה לדעת גם מה נעשה בעולם הגדול אני סבור שגם ארצות אחרות עומדות בפני בעיה של התפוצצות המדע, של תוספת לא כל כך מאוזנת של כוחות מדעיים. זה חלק אינטגרלי של

מ"מ היו"ר י. דרנצקי (זודין):

אולם, בפנינו בארץ עומדת בעיה מיוחדת במינה: אנחנו צריכים להגשים

את הציונות, זאת אומרת - לקלוט את העם היהודי שמבחינת המבנה המקצועי שלו הי בתנאים של אנומליה ידועה, וזה לא מקרה שבברית המועצות הקומוניסטית ובארצות-הברית הקפיטליסטית יש ריכוז של יהודים במקצועות מדעיים אקדמאיים, אשר עולה בהרבה על השיעור של היהודים בכלל האוכלוסיה. לפעמים אהה משתומם עד כמה דומות הבעיות של היהודים בשתי התפוצות אם כי התנאים בהם כל כך שונים.

העליה מביאה אלינו, ממזרח וממערב,

40% של אקדמאים ואולי האחוז הזה יגדל אם אמנם יזוז משהו גם במערב. זה אתגר אחד. אנחנו משתתפים בדיון באחד הנושאים הגורליים. אני מקווה שאתם ואנחנו ככנסת נוכל לתרום לפתרון.

אותה שכבה רחבה של אקדמאים, שהעם

היהודי מעלה מפזורה, כאשר הוא מתקבץ כאן, איננו יכול להיקלט במסגרת המשק הישראלי, אם כי אני חושב שאפשרויות פוטנציאליות לא נוצלו ויש מחסור באקדמאים ואיני שיתוף פעולה בין תעשייה ובין מפעלים ומוסדות להשכלה גבוהה. יחד עם זאת אני חושב שגם כאשר יתוקן כל מה שדרוש תיקון בשטחים האלה ואנחנו נשתוו מבחינה זו לארצות המתקדמות - עוד נעמוד בלחץ של עליה של אקדמאים ומדענים שהמשק הישראלי לא יוכל לקלוט.

לכן, האם אנחנו יכולים לבוא ולומר

לכלל ולפרט: תתאזרו בסבלנות, תעברו הסבה מקצועית. כאשר מדובר על תופעה המונית, אני סבור שאי-אפשר לפנות אל האנשים בהמוניהם שיוותרו על מקצוע והשכלה, שרכשו בעמל, ושיעברו לשטחים אחרים.

הבעיה היא איך לבנות בארץ מכשירים

להעסקת אקדמאים בצורה שמצד אחד תבטיח את קליטתם בחברה ובמשק הישראלי ומצד שני תבטיח קליטה כלכלית, ופירוש הדבר - ניצול הפוטנציאל לצרכי המשק הישראלי שהם צרכי ייצוא, לפתח לא רק ענפי ייצור אלא גם ענפי מחקר ומדע שיעבדו לצרכים שאינם צרכים של המסגרת הגיאוגרפית והמשקית הצרה של ישראל בלבד. זה אתגר. זו בעיה למחשבה, תכנון והשקעות. אינני חושב שזה בלתי אפשרי, כי אני סבור שהאפשרות לקיים בארץ משק וחברה ברמה נאותה קשורה במישור הזה.

אני משוכנע שאנשים חושבים על כך.

זו שאלה שאני מציג לאורחים שלנו מתוך משאלה לקבל עליה תשובה אשר תאפשר לנו לקיים דיון משותף ולסכם לעצמנו איפה הכנסת, כמוסד נבחר של העם בישראל, יכולה להטיל את השפעתה על תקציבים, על מדיניות, על הקצאות בכיוונים שונים, בשים לב לתנאים שלנו כפי שהם כיום ומה צפוי לנו בעתיד.

אני מניח ששאלה זו תשמש ציר לשיחה

שלנו בהמשך הבריור.

אם אני מבין את השאלה נכון, הרי השאלה היא איך לעשות את עם ישראל כעם

י. ועדיה:

עובד יותר.

האם מותר לערער על ההנחה הבסיסית, שמבחינה היסטורית לא הוכיחה את

ש. רייכמן:

המציאות, שכל עליה כאילו הביאה לעליית משאבים של המשק.

מ"מ היו"ר י. דרניצקי (יודין): אני מתכוון לכל מה שניתן לתכנן למשק הישראלי במסגרת נראית לעין. אני לוקח בחשבון שנוכל להחזיר את הגלגל לגידול של 10% של המוצר הלאומי הגולמי ואז יימצאו משאבים דרושים לכך, ולמשק יידרשו כוחות מחקר. גם אז, נוכח עליה שתהיה מורכבת מ-40% של אקדמאים, תהיינה בעיות מיוחדות של קליטת אקדמאים. כך אני מעריך. אשמח אם יובטח שעליה כזו בהרכב כזה שאני מקווה לה אמנם תהיה. עד כה יצאנו מתוך הנחה שהרכב כזה יוצר אנומליה גם במשק מתפתח במהירות. אפשר לחלוק על הנחה זו, וזה יהיה תוכן שיחתנו בישיבה הבאה.

אני מודה למוזמנים שנענו להזמנתנו.
אני מבקש שאלה שבאו יבואו גם להמשך הבירור.

הישיבה ננעלה בשעה 12.15